

opusdei.org

Posolstvo Svätého Otca Benedikta XVI. k Svetovému dňu pokoja

„Pravý a trvalý mier predpokladá rešpektovanie práv človeka. Ak sa však tieto práva zakladajú na „slabej“ koncepcii osoby, ako potom nemajú byť aj ony samy slabé?“

07.01.2007

ĽUDSKÁ OSOBA – SRDCE POKOJA

1. Na začiatku nového roka by som sa chcel so želaním pokoja obrátiť na vládnucich činiteľov a predstaviteľov všetkých krajín, ako aj na všetkých mužov a ženy dobrej vôle. Toto želanie adresujem osobitne tým, ktorých sužuje bolesť a utrpenie, ohrozuje násilie a ozbrojené konflikty, alebo ktorých ľudská dôstojnosť bola pošliapaná, a preto čakajú na svoje ľudské i spoločenské oslobodenie. Obraciam sa na deti, ktoré svojou nevinnosťou obohacujú ľudstvo o dobro a nádej a svojou bolesťou nás všetkých podnecujú k tomu, aby sme sa stali tvorcami spravodlivosti a pokoja. Práve s ohľadom na deti, osobitne na tie, ktorých budúcnosť je ohrozená vykorisťovaním a zlobou bezohľadných dospelých, som chcel, aby sa pri príležitosti slávania Svetového dňa pokoja naša pozornosť sústredila na tému: Ľudská osoba – srdce pokoja. Som totiž presvedčený o tom, že

rešpektovaním ľudskej osoby sa napomáha pokoj a budovaním pokoja sa vytvárajú predpoklady pre autentický integrálny humanizmus. A takýmto spôsobom sa pripravuje pre nové generácie svetlejšia budúcnosť.

Ľudská osoba a pokoj: dar a úloha

2. Sväté písmo hovorí: „A stvoril Boh človeka na svoj obraz, na Boží obraz ho stvoril, muža a ženu ich stvoril“ (Gn 1, 27). Keďže ľudský jedinec je stvorený na Boží obraz, má dôstojnosť osoby; nie je iba niečím, ale niekým, kto je schopný poznať seba, byť sám sebe pánom, slobodne sa dávať a vstupovať do spoločenstva s inými osobami. Súčasne je milosťou povolaný k zmluve so svojim Stvoriteľom, aby mu dal odpoveď viery a lásky, ktorú nik iný nemôže dať namiesto neho¹. V tejto obdivuhodnej perspektíve chápeme úlohu zverenú ľudskej bytosti –

dozrievať v schopnosti milovať a pomáhať svetu napredovať, obnovujúc ho v spravodlivosti a pokoji. Svätý Augustín to zhrňa v pôsobivej syntéze: „Boh, ktorý nás stvoril bez nás, nechcel nás spasiť bez nás“². Preto majú všetci ľudia povinnosť uvedomovať si tieto dva aspekty – aspekt daru a úlohy.

3. Aj pokoj je zároveň darom i úlohou. Ak platí, že pokoj medzi jednotlivcami a národmi – schopnosť žiť jedni vedľa druhých a vytvárať vzťahy spravodlivosti a solidarity – predstavuje nepretržitú úlohu, o to viac platí, že pokoj je Božím darom. Pokoj je vskutku charakteristickým znakom božského konania prejavujúceho sa tak pri stvorení sveta, v ktorom vládne poriadok a súlad, ako aj pri vykúpení ľudstva, ktoré nevyhnutne potrebovalo byť zachránené z neporiadku hriechu. Stvorenie a vykúpenie nám teda ponúkajú kľúč k pochopeniu zmyslu

našej existencie na zemi. Môj ctený predchodca, Ján Pavol II., vo svojom prejave na Valnom zhromaždení Organizácie Spojených národov 5. októbra 1995 povedal, že „nežijeme na svete, ktorý by bol iracionálny alebo bez zmyslu, [...] je tu logika morálky, ktorá osvetľuje ľudskú existenciu a umožňuje dialóg medzi ľuďmi a národmi“ (3).

Transcendentná „gramatika“ – predstavujúca súbor pravidiel individuálneho konania a vzájomných vzťahov medzi ľuďmi, riadiacimi sa spravodlivosťou a solidaritou – je vpísaná do svedomia ľudí, v ktorých sa odzrkadľuje múdry Boží plán. Ako som prednedávnom znovu potvrdil: „Veríme, že na počiatku bolo večné Slovo, Rozum a nie Nerozum“³. Pokoj je teda zároveň úlohou, ktorá každého zaväzuje k osobnej odpovedi v súlade s Božím plánom. Kritériom, ktorým sa má táto odpoveď inšpirovať, musí byť rešpekt voči tejto „gramatike“

vpísanej do srdca človeka jeho Stvoriteľom. V takejto perspektíve nebudú normy prirodzeného práva považované za nariadenia uložené zvonka, akoby robili nátlak na ľudskú slobodu. Naopak, sú prijímané ako povolanie verne uskutočňovať univerzálny Boží plán, vpísaný do prirodzenosti ľudskej bytosti. Národy, riadiace sa v rámci jednotlivých kultúr touto normou, sa takto môžu priblížiť k tomu najväčšiemu tajomstvu, ktorým je tajomstvo Boha. Preto aj dnes predstavuje poznanie a rešpektovanie prirodzeného zákona dôležitý základ pre dialóg medzi veriacimi rôznych náboženstiev, ako aj medzi veriacimi a neveriacimi. Je to významný bod konvergencie a základný predpoklad opravdivého pokoja.

Právo na život a na náboženskú slobodu

4. Povinnosť rešpektovať dôstojnosť každej ľudskej bytosti, v ktorej prirodzenosti sa odzrkadľuje obraz Stvoriteľa, zahrňa aj dôsledok, že s osobou sa nemôže zaobchádzať podľa ľubovôle. Ten, kto má väčšiu politickú, technologickú, či ekonomickú moc, nesmie ju zneužiť na to, aby porušoval práva tých menej úspešných. Pokoj je založený predovšetkým na rešpektovaní práv všetkých. S týmto vedomím sa Cirkev stáva ochrankyňou základných práv každej osoby. Osobitne sa dovoľáva rešpektovania práva na život a na náboženskú slobodu pre každého. Rešpektovanie práva na život v každej jeho fáze predstavuje pevný bod rozhodujúceho významu: život je dar, s ktorým subjekt nemôže voľne disponovať. Rovnako zachovanie práva na náboženskú slobodu kladie ľudskú bytosť do vzťahu s transcendentným princípom, ktorý ju vyníma spod svojvôle človeka. Právo na život a na

slobodné vyznávanie vlastnej viery v Boha nepodlieha moci človeka! Pokoj si vyžaduje, aby sa stanovila jasná hranica medzi tým, čím môže človek disponovať a s čím nie: len tak sa vyhneme neprípustným zásahom do súboru hodnôt, ktoré sú vlastné človeku ako takému.

5. Pokiaľ ide o právo na život, treba kritizovať, ako sa v našej spoločnosti znevažuje: popri obetiach ozbrojených konfliktov, terorizme a rôznych formách násilia, tu existuje ešte množstvo tichých obetí hladu, potratov, pokusov na embryách a eutanázie. Ako nevidieť v tomto všetkom atentát na mier?

Potraty a pokusy na embryách predstavujú priame popretie postoja prijatia druhého, ktorý je pre nastolenie trvalých vzťahov pokoja neodmysliteľný. Čo sa týka slobodného vyznávania vlastnej viery, ďalším znepokojujúcim

symptómom nedostatku pokoja vo svete sú ťažkosti, s ktorými sa stretávajú pri verejnom a slobodnom vyznávaní svojho náboženského presvedčenia tak kresťania, ako aj veriaci iných náboženstiev. Zvlášť ohľadom kresťanov musím s bolesťou konštatovať, že nezriedka sa im nielen bráni vyznávať svoju vieru; v niektorých štátoch sú dokonca prenasledovaní a aj nedávno boli zaznamenané tragické prípady krutého násilia voči nim. Existujú režimy, ktoré vnucujú všetkým jediné náboženstvo, zatiaľ čo nábožensky indiferentné vlády síce nepodporujú násilné prenasledovanie, avšak podporujú systematický kultúrny výsmech z náboženskej viery. V oboch prípadoch sa nerešpektuje základné ľudské právo, čo má vážne následky pre pokojné spolužitie. To nevyhnutne napomáha mentalitu a kultúru neprospievajúcu mieru.

Prírodnosťou daná rovnosť všetkých ľudí

6. Pri koreni mnohých napätí ohrozujúcich mier zaiste stojí viacero nespravodlivých nerovností, ktoré sú ešte tragicky prítomné vo svete. Spomedzi nich sú na jednej strane zvlášť zákerné nerovnosti v prístupe k základným dobrám ako sú jedlo, voda, bývanie, zdravie; na druhej strane sú to pretrvávajúce nerovnosti medzi mužom a ženou pri uplatňovaní základných ľudských práv.

Pre budovanie mieru má prvoradý význam uznanie základnej rovnosti medzi ľudskými osobami, vyplývajúcej z ich spoločnej transcendentnej dôstojnosti. Rovnosť na tejto úrovni je tiež dobrom patriacim všetkým, ktoré je súčasťou prirodzenej „gramatiky“, odvodenej z Božieho plánu stvorenia; je to dobro, ktoré nemôže byť nerešpektované

alebo hanobené bez toho, aby to nevyvolalo vážne následky ohrozujúce mier. Skutočne hlboká núdza, ktorou trpia národy predovšetkým afrického kontinentu, je príčinou násilného domáhania sa svojich práv, a preto predstavuje hroznú ranu uštedrenú mieru.

7. Rovnako nedostatok pozornosti voči postaveniu žien vnáša do sociálnej rovnováhy faktor nestability. Mám na mysli vykorisťovanie žien, s ktorými sa zaobchádza ako s predmetmi, ale aj mnohé iné spôsoby, ktoré nerešpektujú dostatočne ich dôstojnosť; mám tiež na mysli – hoci v iných súvislostiach – antropologické predstavy pretrvávajúce v niektorých kultúrach, ktoré vyhradzujú žene také miesto, kde je ešte vo veľkej miere podriadená ľubovôli muža, čo následne poškodzuje jej dôstojnosť ako osoby a tiež obmedzuje jej právo

na základné slobody. Nesmieme si robiť ilúzie, že bude možné zaistiť mier, ak nebudú prekonané aj tieto formy diskriminácie, ktoré poškodzujú osobnú dôstojnosť každej ľudskej bytosti, ktorú má od Stvoriteľa.⁴

Ekológia pokoja

8. Ján Pavol II. v encyklike *Centesimus annus* píše: „Nielen zem daroval Boh človeku, aby ju užíval, rešpektujúc pôvodný cieľ, pre ktorý mu bola darovaná ako dobro, ale človek dostal od Boha ako dar aj seba samého. Preto musí rešpektovať prirodzenú a morálnu štruktúru, ktorou bol obdarený“ (38). Ak sa bude človek správať tak, ako si to vyžaduje úloha, ktorú mu zveril Stvoriteľ, môže spoločne s ostatnými ľuďmi prispieť k zrodu pokojného sveta. Popri prírodnej ekológii existuje aj takzvaná „ľudská ekológia“, ktorá si zasa vyžaduje

„sociálnu ekológiu“. Skúsenosť ukazuje, že každá bezohľadnosť voči životnému prostrediu následne poškodzuje ľudské spolužitie a opačne. Stále jasnejšie sa ukazuje nerozlučné spojenie medzi pokojom vzťahujúcim sa na stvorenie a pokojom medzi ľuďmi. Jedno i druhé však predpokladá pokoj vo vzťahu k Bohu. Poetická modlitba svätého Františka, známa tiež ako „Pieseň brata Slnka“, je obdivuhodným a stále aktuálnym príkladom tejto „ekológie pokoja“, ktorá má mnoho foriem.

9. Aké úzke je spojenie medzi týmito dvoma ekológiami nám pomáha pochopiť jeden z najväznejších problémov dnešných dní, problém energetických zdrojov. V týchto rokoch začali s veľkým elánom priemyselnú produkciu nové krajiny, čo spôsobilo nárast spotreby energie. V dôsledku toho sa rozbehli preteky o disponibilné zdroje, aké nemali v

predchádzajúcich dobách obdoba. A medzitým sa v niektorých regiónoch našej planéty ešte stále žije vo veľmi zaostalých podmienkach, pričom ich rozvoj je – aj v dôsledku stúpajúcich cien energií – prakticky zablokovaný. Čo bude s týmito národmi? Aký druh rozvoja či ne-rozvoja im bude v dôsledku ubúdajúcich energetických zdrojov vnútený? Aké nespravodlivosti a antagonizmy vyvolajú preteky o energetické zdroje? A ako budú reagovať tí, ktorí sú z týchto pretekov vylúčení? To sú otázky, ktoré nám jasne ukazujú, ako úzko súvisí úcta voči prírode s nutnosťou nadväzovať medzi ľuďmi a národmi vzťahy založené na dôstojnosti osoby a schopné uspokojiť jej autentické potreby. Ničenie životného prostredia, jeho nevhodné alebo egoistické využívanie a násilné skupovanie zdrojov zeme vyvoláva zranenia, konflikty a vojny práve preto, že je ovocím nehumánnej koncepcie

rozvoja. Skutočne, rozvoj, ktorý by sa obmedzoval len na technicko-ekonomický aspekt a prehliadal by morálno-náboženský rozmer, by nebol integrálnym ľudským rozvojom a v dôsledku svojej jednostrannosti by viedol k podnieteniu deštruktívnych schopností človeka.

Zredukované predstavy o človeku

10. Preto je s ohľadom na aktuálne ťažkosti a medzinárodné napätie veľmi naliehavé usilovať sa o oživenie ľudskej ekológie, podporujúcej rast „stromu pokoja“. Keď sa chceme pokúsiť o podobnú úlohu, musíme sa nechať inšpirovať obrazom človeka, ktorý nie je pokrivený ideologickými a kultúrnymi predsudkami alebo politickými a ekonomickými záujmami, podnecujúcimi k nenávisti a násiliu. Je pochopiteľné, že obraz človeka je v rôznych

kultúrach odlišný. Avšak nie je prípustné, aby sa rozvíjali také antropologické koncepcie, ktoré samy v sebe nesú zárodok protirečenia a násilia. Rovnako neprijateľné sú také koncepcie Boha, ktoré podporujú neznášanlivosť voči blíždym a nabádajú k násiliu voči nim. Toto treba jasne zdôrazniť: vojna v mene Boha nie je nikdy prijateľná! Ak je istý spôsob ponímania Boha základom pre kriminálne činy, je to znamenie, že sa toto ponímanie už premenilo na ideológiu.

11. Dnes však už mier nie je problematický len v dôsledku konfliktu medzi rôznymi zredukovanými predstavami o človeku, prípadne medzi ideológiami. Jeho zneistenie spôsobuje aj ľahostajnosť voči tomu, čo tvorí pravú prirodzenosť človeka. Mnohí naši súčasníci popierajú existenciu špecifickej ľudskej

prirodzenosti, a tým umožňujú tie najfantastickejšie vysvetlenia základných zložiek ľudskej bytosti. Aj tu je potrebné mať jasno: „slabá“ predstava o človeku, ktorá ponecháva priestor pre každú, dokonca aj pre excentrickú možnosť, je iba zdanlivo prospešná mieru. V skutočnosti bráni autentickému dialógu a otvára cestu autoritárskemu diktátu. Tak sa nakoniec sám človek stáva bezbranným a tiež ľahkou obeťou útlaku a násilia.

Ľudské práva a medzinárodné organizácie

12. Pravý a trvalý mier predpokladá rešpektovanie práv človeka. Ak sa však tieto práva zakladajú na „slabej“ koncepcii osoby, ako potom nemajú byť aj ony samy slabé? Tu sa ukazuje hlboká nedostatočnosť relativistickej koncepcie osoby – keď ide o odôvodnenie a obranu jej práv.

Apória je v tomto prípade zjavná: práva sa predkladajú ako absolútne, ale základ, ktorý k nim vedie, je relatívny. Možno sa potom diviť, že zoči-voči nepohodlným nárokom jedného či druhého práva sa niekto búri s úmyslom poprieť ho alebo marginalizovať? Len vtedy môžu byť človeku priznané práva uplatňované bez obavy, že budú popreté, ak sú zakotvené v objektívnych požiadavkách prirodzenosti danej človeku Stvoriteľom. Navyše je zrejmé, že z práv vyplývajú pre človeka aj povinnosti. Mahátma Gándhí veľmi poeticky vyjadril tento vzťah: „Ganga práv vyteká z Himalájí povinností“. Iba keď sa ujasnia tieto základné predpoklady môžu byť ľudské práva, ktoré sú dnes neprestajne terčom útokov, primerane bránené. Bez takéhoto ujasnenia dospejeme k tomu, že so samotným pojmom „ľudské práva“ sa budú spájať veľmi rozdielne predstavy o ich subjekte: pre

niektorých je ľudská osoba charakterizovaná trvalou dôstojnosťou a vždy platnými právami kdekoľvek a pre kohokoľvek; pre iných je osobou, ktorej dôstojnosť je premenlivá a jej práva sú vždy stanoviteľné dohodou: z hľadiska obsahu, času i priestoru.

13. Ochrany ľudských práv sa stále dovolávajú medzinárodné organizácie a najmä Organizácia Spojených národov, ktorá si všeobecnou deklaráciou z roku 1948 stanovila ochranu ľudských práv za svoju základnú úlohu. Táto deklarácia sa chápe ako istý druh morálneho záväzku, ktorý na seba prevzalo celé ľudstvo. V tom spočíva hlboká pravda, najmä ak základ práv, ktoré opisuje deklarácia, nespočíva len v rozhodnutí Valného zhromaždenia, ktoré ich schválilo, ale v samotnej prirodzenosti človeka a v jeho neodňateľnej dôstojnosti osoby stvorenej Bohom. Preto je

dôležité, aby medzinárodné organizácie nestratili zo zreteľa prirodzený základ ľudských práv. To ich uchráni od nebezpečenstva, ktoré je, žiaľ, stále skryto prítomné, že skĺznu do ich čisto pozitivistickej interpretácie. Ak by sa to stalo, medzinárodné organizácie by stratili vierohodnosť potrebnú na to, aby mohli vykonávať svoju úlohu ochrancu základných práv človeka a národov, ktorá je základom pre oprávnenosť ich existencie a pôsobenia.

Medzinárodné humanitárne právo a vnútorné právo štátov

14. Na základe presvedčenia, že existujú neodňateľné ľudské práva súvisiace so spoločnou prirodzenosťou všetkých ľudí, bolo vypracované medzinárodné humanitárne právo, ktoré sú povinné štáty dodržiavať aj v prípade vojny. To sa, žiaľ, ak pozeráme do

minulosti, v niektorých vojnových situáciách nedávneho obdobia dôsledne nedodržiavalo. Tak tomu bolo napríklad v konflikte, ktorý sa odohrával pred niekoľkými mesiacmi v južnom Libanone, kde v mnohých prípadoch nebola splnená povinnosť chrániť nevinné obeť a pomáhať im, a tiež nezaťahovať civilné obyvateľstvo do konfliktu. Bolestné udalosti v Libanone a nová štruktúra konfliktov – najmä odkedy teroristická hrozba uviedla do pohybu neslýchané formy násilia, si vyžadujú, aby medzinárodné spoločenstvo znova zdôraznilo platnosť medzinárodného humanitárneho práva a aplikovalo ho na všetky súčasné situácie ozbrojených konfliktov, vrátane tých, ktoré platné medzinárodné právo nepredvída. Navyše si pohroma terorizmu vyžaduje hlbšie zamyslenie nad etickými hranicami, ktoré sa vzťahujú na používanie súčasných nástrojov ochrany

národnej bezpečnosti. Čoraz častejšie sa konflikty nevyhlasujú, najmä pokiaľ ich rozpúťali teroristické skupiny, rozhodnuté dosiahnuť svoje ciele za akúkoľvek cenu. Zoči-voči šokujúcim scenárom posledných rokov, si štáty nemôžu nevšimnúť, že je nutné stanoviť jasnejšie pravidlá, ktoré by boli schopné účinne odporovať tejto tragickej úchylke, ktorej sme svedkami. Vojna predstavuje pre medzinárodné spoločenstvo vždy neúspech a tiež ťažkú ujmu na ľudskosti. Keď k nej napriek všetkým snahám príde, treba prinajmenšom zachovať podstatné princípy ľudskosti a základné hodnoty akéhokoľvek občianskeho spolužitia, stanoviť normy správania, ktoré na najmenšiu možnú mieru obmedzia škody a budú sa snažiť zmierniť utrpenie civilistov i všetkých obetí konfliktov.

15. Ďalší faktor, ktorý vyvoláva veľké znepokojenie, je vôľa vyzbrojiť sa nukleárnymi zbraňami, ktorú najnovšie deklarovali niektoré štáty. Následkom toho sa šíriaca atmosféra neistoty a strachu pred možnou nukleárnou katastrofou ešte viac prehĺbila. To ľudí vháňa späť do zdrvivúceho strachu z obdobia takzvanej „studenej vojny“. Po jej skončení sa dúfalo, že nukleárne nebezpečenstvo je definitívne zažehnané a že ľudstvo si môže konečne uľahčene vydýchnuť. Akým aktuálnym sa v tejto súvislosti javí napomenutie Druhého vatikánskeho koncilu: „Každá vojnová činnosť, ktorá smeruje k zničeniu celých miest alebo rozsiahlych oblastí aj s ich obyvateľstvom bez akéhokoľvek rozdielu, je zločinom proti Bohu a proti samému človeku, ktorý treba rázne a rozhodne odsúdiť“⁶. Žiaľ, nebezpečné mračná na obzore ľudstva naďalej hustnú. Cesta k zaisteniu pokojnej budúcnosti pre

všetkých však nespočíva len v medzinárodných zmluvách o nešírení nukleárnych zbraní, ale aj v rozhodnom úsilí naďalej postupne znižovať ich počty, až po ich definitívnu likvidáciu. Treba vyskúšať všetko, len aby sa prostredníctvom rokovaní podarilo tento cieľ dosiahnuť. V hre je osud celej ľudskej rodiny.

Cirkev ako ochrankyňa transcendencie ľudskej osoby

16. Nakoniec by som chcel adresovať naliehavú výzvu Božiemu ľudu, aby každý kresťan cítil povinnosť stať sa neúnavným tvorcom pokoja a neohrozeným obhajcom dôstojnosti ľudskej osoby a jej neodňateľných práv. Kresťan, vďačný Pánovi za to, že ho povolal stať sa členom jeho Cirkvi, ktorá je vo svete „znamením“⁷, nikdy neprestane od Pána čerpať základné dobro pokoja, ktoré má v živote každého taký veľký

význam. Navyše pociťuje hrdosť, že s veľkodušnou obetavosťou slúži veci pokoja, idúc v ústrety bratom, osobitne tým, ktorí okrem toho, že strádajú v dôsledku chudoby a nedostatku, sú pozbavení aj cenného dobra pokoja. Ježiš nám zjavil, že „Boh je láska“ (1 Jn 4, 8) a že najvyšším povolaním každej osoby je láska. V Kristovi môžeme nájsť najvyššie dôvody na to, aby sme sa stali pevnými ochrancami ľudskej dôstojnosti a odvážnymi budovateľmi pokoja.

17. Nech teda príspevok každého veriaceho napomáhajúci pravý integrálny humanizmus – podľa učenia encyklik *Populorum progressio* a *Sollicitudo rei socialis*, ktorých 40. a 20. výročie budeme práve toho roku sláviť – nikdy nevyjde nazmar. Kráľovnej pokoja, Matke Ježiša Krista, ktorý je „náš pokoj“ (Ef 2, 14), zverujem na začiatku roku 2007 svoju naliehavú

modlitbu za celé ľudstvo, veď k nej napriek nebezpečenstvám a problémom hľadáme so srdcom plným nádeje. Nech nám Mária ukáže vo svojom Synovi cestu pokoja a osvieti naše oči, aby sme dokázali spoznať jeho tvár v tvári každej ľudskej osoby, ktorá je srdcom pokoja!

Vo Vatikáne 8. decembra 2006

BENEDICTUS PP XVI Poznámky pod čiarou

[1] Porov. Katechizmus Katolíckej cirkvi, 357.

[2] Sermo 169, 11, 13: PL 38, 923.

[3] Homília na Islinger Feld v Regensburgu (12. septembra 2006).

[4] Porov. KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY: List biskupom Katolíckej cirkvi o spolupráci medzi

mužmi a ženami v Cirkvi a vo svete
(31. mája 2004), 15 – 16.

[5] Ohľadne tohto predložil
Katechizmus Katolíckej cirkvi veľmi
vážne a presné kritériá: porov. 2307–
2317.

[6] Pastoralná konštitúcia Gaudium
et spes, 80.

[7] Tamtiež, 76.

.....

pdf | document generated
automatically from [https://opusdei.org/
sk-sk/article/posolstvo-svateho-otca-
benedikta-xvi-k-svetovemu-dnu-pokoja/](https://opusdei.org/sk-sk/article/posolstvo-svateho-otca-benedikta-xvi-k-svetovemu-dnu-pokoja/)
(24.03.2026)